

КОЗА-ДЕРЕЗА

Дніпровський міський театр ляльок «Театр актора і ляльки». Вистава «Коза-Дереза»

Сергій Васильєв:

Мабуть, головний позитивний аспект цього дійства – включення до репертуару Дніпровського міського театру ляльок «Театр актора і ляльки» вистави українською мовою. Для істотно зросійщеного міста це справді вчинок. Тим більше, що свою патріотичну позицію театр демонструє уже навіть в інтродукції, де актор-ведучий, навіть іще не привітавшись із глядачами, з ентузіазмом дякує Богові за те, що «народився в Україні».

Щоправда, в пролозі з'ясується: навіть більше за батьківщину автори та виконавці вистави люблять замішлі традиції українського театру, – актор зображає такого собі радісного імбецила, азартно гасає по сцені з виряченими очима і незмінною посмішкою, безбожно верещить, постійно регоче і кокетує з публікою. Усе це відбувається в такій само неоригінальній декорації – з колом, колесами, увішаними різнобарвними стрічками, і силою-силенною реквізиту, що патріотично підкреслює багатство української природи й народних ремесел.

Самі ляльки персонажів, зокрема, головної героїні, хоча й прості за механізацією, добре портретують і характеризують своїх володарів. Часом у виставі дотепно використовуються зовсім елементарні м'які іграшки (порося на ярмарку, скажімо).

Звісно, все це, особливо якщо зважити на мізерність художніх завдань, виглядає цілком благопристойно. Узагальнені фольклорні образи в декорації і костюмах виконавців диктують таку ж усереднену, алогічну гру. В принципі, дія у цій «Козі-Дерезі» рухається не так смислом, як механічною метушнею та запалом акторів.

Актори почувають себе на сценічному майданчику справжніми господарями. Без суворої режисерської вузди вони щасливо пускаються на всі заставки – кривляються, фонтанують надмірними емоціями, витискують з глядачів сміх без міри.

Звичайно, «Коза-Дереза» є зразком типової вистави, що їх нещадно продукують для малят української театри ляльок. І постановник, і виконавці в ній, по суті, оперують штампами, хоча, ніде правди діти, роблять це мало не з самозабуттям.

Виставу важко віднести до найкращих в Україні, але вона має шанси стати такою, зважаючи на фактичну відсутність конкуренції у цій номінації «ГРИ».

Ганна Веселовська:

У зверненні Дніпровського театру ляльок до казки «Коза-Дереза» немає нічого ексклюзивного та надзвичайного. Завдяки яскравим характерним типажам ця українська народна казка є доволі популярною, а тому її інсценізації здійснюються постійно.

До постановки «Кози-Дерези» свого часу вдався навіть Лесь Курбас. Узимку 1919 року в київському Молодому театрі він поставив дитячу оперу «Коза-Дереза» Миколи Лисенка. Про цю виставу практично не збереглося свідчень, але відомо, що одним із чинників звернення до фольклорного твору, як і у випадку з постановкою вертепу, було бажання використати ігрову природу народної казки.

Інсценізація Романа Гребенюка, яка стала основою для вистави Дніпровського театру ляльок, значною мірою розвиває ідею казки-гри, що й дає можливість говорити про більш серйозні речі в житті сучасного українського соціуму, звертатися і до дітей, і до дорослих одночасно. Автор інсценізації, він же і режисер, вирішив скористатися звичаєм про щось оповідати в товаристві, частувати гостей казками, «так, щоб і дітям цікаво було, і дорослі в гостях не нудьгували, та ще й науку гарну мали», аби зробити виставу про сучасну Україну, в якій дуже потужними є стереотипи і звичаєве право часто-густо переважає над законом.

Оригінальність режисерського задуму вкорінена в оригінальності інсценізації Романа Гребенюка, який «нарощує» на доволі примітивний сюжет чимало міні-сюжетиків, що розкривають позитивні та негативні риси українського менталітету. У цьому нашаруванні чимало іронії і сарказму, через різні ігрові ситуації режисер-постановник показує, що сучасні українці все ще залежні від прадавніх звичок і ніяк не можуть стати справжньою модерною нацією. Ми водночас гостинні й скупі, працелюбні й ліниві, правдолюбні й брехливі. Ці риси переплітаються в нас і не дають можливості суспільству якісно розвиватися, воно наче весь час в'язне у тисячолітніх чорноземах.

Художня цілісність вистави багато в чому зумовлена її сценографічним рішенням, яскравими стилізованими костюмами і музичним супроводом. При цьому в сценографії немає нічого новаторського – звичайні модулі, що часто-густо використовуються для пересічних дитячих вистав, експлуатуються мало не щодня на різних майданчиках. Вони прикрашаються деталями фольклорно-сувенірного типу, що також вказує на іронічно-поблажливе ставлення до побутування у сьогоденні українських традицій. Колоритність костюмів, танцювальні вставки, музичні номери – усе це підсилює сувенирний характер вистави, до якого сам режисер-постановник ставиться іронічно. Загалом він наче дражниться з глядачем: ось вам сувенір, який ви так любляєте, а ось вам його штучність і кітчевість.

Перед виконавцями вистави стояло досить складне завдання, а саме – паралельне існування у кількох ігрових планах, як із ляльками, так і без них. У виставі діють казкові персонажі – Дід, Баба, Коза, які перебувають у двох ігрових планах – живому й ляльковому (Оповідач казки і актори час від часу відсторонюються від образів та продовжують жити на сцені як пересічні сучасні українці).

Переходи від одного ігрового плану до іншого не в усіх акторів є органічними і пластичними. Особливо це стосується виконавиці ролі Кози, яка надто захоплюється цим образом і подає його однозначно, прямолінійно. Їй не вистачає іронічності в грі та делікатності для відсторонення, що шкодить загальному сприйняттю спектаклю.

У цілому постановка дотепна, в міру іронічна й весела. У ній багато влучних спостережень за природою українців і натяків на особливості їхніх характерів. Водночас образна система спектаклю вкрай проста – вона сувенірна. Певна, що ця сувенірність на межі кітчевості – свідомий хід авторів: аби ті, хто не заглиблюються в іронічні алюзії щодо описаних Остапом Вишнею «чухраїнців», просто сприйняли її візуально.

Вважаю, що вистава «Коза-Дереза» Дніпровського театру ляльок є оригінальним арт-продуктом. Вона далека від стандартної версії відомої казки, швидше, навпаки – демонструє можливість сучасних варіацій на основі фольклорного твору. Тому я включила її до шорт-листа фестивалю-премії «ГРА».

Майя Гарбузюк:

Вистава є складовою свідомого переходу Дніпровського театру ляльок на постановки українською мовою для найменшого глядача. У цьому сенсі звернення колективу до української класики у власній переробці (текст – Роман Гребенюк, музика – Олександр Поліщук) цілком умотивоване. Узявши за основу добре знаний матеріал, постановники змогли запропонувати його цікаве візуальне вирішення та яскраві акторські роботи, поєднані у гармонійний ансамбль.

Розіграна у стилі ярмаркового видовища з відчутною часткою імпровізаційності та живого контакту із залом, вистава водночас вирізняється високою постановочною, виконавською, інтонаційною культурою, точністю й коректністю спілкування із глядачем.

У сценографії вдало знайдено фактуру – теплу, в'язану, мовби з козячої вовни (художник – Світлана Циваньонук). Із цього «вовняного» зерна народжується цілісний зоровий образ спектаклю, монохромний сепієвий колір присутній на планшетах, у колористичному вирішенні ляльок, зокрема, головного персонажа – Кози. Йому «акомпанують» барвисті, але не надто строкаті додаткові декоративні елементи сценічного простору, що формують упізнаваний для маленької дитини «український світ».

Важливою для естетичної, жанрової цілісності вистави та мистецького розвитку глядачів є витримана театральна умовність: поєднання живого й лялькового планів, позначення місця дії написами тощо. Увага глядача міцно утримується надзвичайно динамічним темпом і чітко вибудованим ритмом спектаклю. При наявності яскравої головної героїні у майстерному акторському виконанні уся система персонажів сумірно та гармонійно виструнчена.

Постановку насичено музикою, стилізованою під народну, причому частину номерів актори виконують живо, у супроводі «мінусової» фонограми. Спосіб існування акторів на сцені – відверто ігровий, живий, щирий, теплий.

Звісно, слід сказати й про певні стереотипи, застосовані у виставі для репрезентації української культури як традиційно крикливої, ярмаркової, грубуватої. Не найкращої якості і віршовані тексти, що містять доволі примітивне римування та спрощене, де-не-де на рівні масової культури, «осучаснення» фольклору.

Варто побажати колективу при збереженні інтересу до українського репертуару шукати вишуканіші, добірніші тексти й постановочні засоби, аби залишати за собою право називатись «авторським театром».

Загальний висновок: ця вистава може входити до переліку найкращих в Україні, оскільки презентує приклади живої, професійної роботи театру для найменших глядачів.

Анна Липківська:

«Коза-Дереза» – з того «набору» вітчизняного фольклору, який має у дитинстві засвоїти кожний, бо це закладає фундамент національної ідентифікації, містить у собі засадничі моральні імперативи. Тож у даному разі не може йтися про актуальність та ексклюзивність – лише про те, наскільки «свіжий» продукт пропонується дітям ХХІ століття, – адже й класичні казки, аби викликати захоплення, а не відразу, мають подаватися відповідним чином. Не обов'язково «осучаснено» зовні, але в інтонації і способах комунікації, однаково прийнятних і для сцени, і для залу.

Режисер Роман Гребенюк (він же виконавець ряду ролей, казкар і своєрідний розпорядник дійства) не став звертатися до класичної опери Миколи Лисенка, натомість разом з автором музики Олександром Поліщуком скомпонував музичний ряд на основі мотивів народної музики та вітчизняної «підфольклореної» попси, а з художником Світланою Циваньонук – створив на кону світ, який підпадає під штамповані визначення «барвистий», «яскравий», навіть «пістрявий»: рядно, плетиво, елементи «макrame», валяння, вишивки.

Четверо акторів зображують мешканців казкового села – і відкритим прийомом розігрують нібито для приїжджених гостей казку про козу. На початку вистави це виглядає доволі примітивно, але по мірі розгортання сюжету дія вирівнюється за рахунок насичення ігровими моментами, дотепно вигаданими та втіленими (конкуренція виконавців між собою за «виграшні» ролі, нюанси у стосунках персонажів – наприклад, Діда й Кози у протистоянні Бабі, мешканців лісу між собою, а також поява нових ляльок, – тут спрацьовує ефект очікування: як буде цього разу вирішений той чи інший класичний персонаж?).

Усе це скидається на вітчизняний варіант театру Кабукі: канва – незмінна, творча свобода можлива лише у нюансуванні.

На сцені ми бачимо таку собі театралізовану версію крамниці українських сувенірів. Виграшним є поєднання натуральних фактур і м'яких, «несинтетичних» кольорів. Ляльки не завжди досконалі, але можна відзначити «дублюючу» ляльку Кози, котра поглаждала від «недоїдання», та вирішення ляльки Рака (валяна, одна кінцівка – мовби рука Супермена, друга – м'яка клешня, що вдягається на руку актора).

Мелодії, які лунають у виставі, впізнавані, «стандартні» – ніби з музичних передач якогось обласного радіо. Хіба що поява актора з транзистором викликає сумнів: чи всі нинішні діти знають, що воно таке?

Загалом акторський склад вистави відповідає поставленим завданням. Очевидна проблема з мовою – українська у виконавців явно «не випрацювана». Подеколи актори намагаються «дограти» за ляльок, а не діяти «через» них, але це – вада ледве не всіх сучасних спектаклів, де первісно передбачений пріоритет анімації, а не живого плану.

За словами директора театру, вистава стала справжнім проривом: мовляв, у російськомовному Дніпрі цей матеріал і його подача – цілковитий ексклюзив для глядачів.

Така постановка питання видається дивною: невже Дніпро – настільки «зацементовано»-зросійщене місто, що безневинна й стандартна за форматом українська класика є для нього безпрецедентною? Швидше, проблема – в інертності самого театру: важко в це повірити, але «Коза» – насправді перша вистава українською у його репертуарі. На якій планеті перебував театр усі роки української незалежності (а надто після 2014 року)?

Утім ця тема наразі виходить за рамки предмету нашого розгляду, але її потрібно було проартикулювати. Повернімося ж до постановки.

Подібну виставу можна було побачити на кону і 10, і 20 років тому. Проте нічого поганого немає в класиці, вирішеній драйвово, ігровим шляхом, як і в тих моральних висновках, котрі вона впроваджує.

Яна Партола:

Вистава театру цілком відповідає заявленому жанру – український лубок. Художнє оформлення відтворює атмосферу ярмарку, воно функціональне і символічне, легкозмінні елементи декорації швидко трансформують простір у нове місце дії. Строката кольорова гама візуального вирішення спектаклю нагадує клаптикову ковдру в етнічному стилі, природні матеріали костюмів, ляльок та інших об'єктів анімації створюють гармонійний ігровий простір.

Текст драматургічної основи пересипаний народними приказками, прислів'ями та жартами. Зі сцени лине енергія свята, позитиву. Доповнюють атмосферу народного гуляння музичний супровід, що складається з фольклорних мелодій (щоправда, хотілося б живого виконання, а не під фонограму, тим паче камерний формат вистави це цілком дозволяє), і танці. Проте головним засобом сценічної виразності є лялька.

Балаганна виконавська манера спілкування з глядачем, імпровізаційність створюють святковий настрій. Використання планшетних ляльок у відкритому прийомі дозволяє акторам коментувати дії і вчинки персонажів, а також вносити в сюжет додаткові сенси, відтворювати гумористичні ситуації. Актори взаємодіють у злагодженому ансамблі, віртуозно змінюють образи, виконуючи кілька різних ролей, а часом міняючись один з одним ляльками.

Стрімкий розвиток дії, її внутрішня динаміка не дають засумувати, водночас вистава не перевантажена зайвими засобами виразності й дає можливість сконцентруватися на основній думці та винести з казки закладену в ній «науку».

Гармонійне співвідношення усіх компонентів вистави, художня естетика і смак, загальна сценічна культура якнайліпше підходять для сприйняття сценічного дійства дитячою аудиторією. Стихія народного гумору до вподоби як дітям, так і їхнім батькам.

Алла Підлужна:

Оригінальність режисерсько-сценографічного задуму вистави полягає в тому, що на нібито знайомому матеріалі відомої казки і у традиційній манері її втілення виникає, у певному сенсі, щось нове, свіже, творче, небанальне. Таке відчуття одразу налаштовує маленького глядача на позитивне сприйняття, бо наявні щирість і відкритість сценічного звернення до нього. Здіймається завеса і глядач потрапляє у Казкове місто, де відбуватимуться різні дива.

Можна засвідчити художню цілісність вистави, в якій центральну роль відіграє сценографія. На сцені – вив'язаний нитками дивовижний світ. Дитина здатна впізнати речі, присутні майже у кожному домі, різні дрібниці побуту створюють відчуття справжності українського світу. Тут і вив'язаний вовняний тин з глечиками, кольорові килимки, сільські хатки, простір, завітчаний різнокольоровими стрічками, що символізують дівочі вінки.

Сценограф використовує образ кола. Його логічно і точно витримано в усіх деталях – стилізованих квітах-соняхах, колесах, обертах стилізованих вітряків, колах вінків, сонця... Такий собі коловорот буття, від якого стає весело і радісно. Коли все починає крутитися, діяти, зчиняється веселий гармидер!

Усе продумано до дрібниць. Основна дія відбувається на центральному круглому подіумі, нібито подвір'ї Баби й Діда, де опинилася хитра Коза. Невеличкий простір сцени використовується винахідливо й дотепно. Казковий майданчик оживає завдяки яскравим персонажам у віртуозному виконанні акторського ансамблю. Тут справді можна казати про ансамбль, бо всі виконавці поперемінно грають усіх героїв і роблять це зі смаком, значною долею іронії, вишукано й талановито.

Слід відзначити вигляд і зовнішню ідею кожної ляльки. Відомі персонажі вироблені з фантазією, з оригінальними рисами характеру, вони м'які й теплі, наче улюблені дитячі іграшки. Функціональні, симпатичні, милі ляльки, кожна якнайкраще відповідає своєму образу. Цікаві за різноманітністю інтерпретації образу Кози.

Гармонійність вистави підтримують і належні стилю народної казки музичне оформлення, пластична складова, втілена у вигляді народних танців. Також треба зазначити відповідність голосів акторів своїм пер-

сонажам і загалом, спільну голосову партитуру. Робота акторського ансамблю є свідченням високої культури виконання.

Цією виставою колектив переконує, що традиційний театр ляльок може бути не «нафталінним», а «свіжим», із вигадкою, з тонким відчуттям часу і сучасних потреб дитячої аудиторії. Таким, що здатен зацікавити, утримати увагу дітей і захопати їх у мистецтво театру.

Анна Ставиченко:

Казка, без якої неможливо собі уявити дитячий репертуар, закономірно посідає важливе місце на афіші лялькового театру. Роман Гребенюк і Світлана Циваньонук перетворюють знайомий сюжет на феєрію комічних ситуацій, яких завдяки фантазії постановників стає ще більше, ніж в основній історії: ось герої дізнаються про ярмарок завдяки іграшковому радіоприймачу, а ось акторові доводиться «грати» Онучку, тому що руки партнерки по сцені вже зайняті. Актори використовують усі свої таланти: грають самі, керують ляльками, співають і танцюють.

Спектакль живий і дійсно веселий, здатний захопити дитячу аудиторію, увагу якої потрібно тримати час-тим переключенням подій. Він має входити до ряду найкращих українських вистав.

